

Bogáthi magyar szabású zsoltárai.

Jó ideje már, hogy e folyóirat lapjain felhoztam Szenczi Molnár Albert nagy népszerűsége ellen, hogy ő olcsón elterjesztett s így nagy mértékben felkapott francziás nótáival a mi régi szép magyar zsoltárénekeinket feledtette el. Vannak, kik arra hivatkoznak Molnár mentségeként, hogy ő az új nótákkal sok új versformát is honosított meg elmaradt irodalmunkban a külföld gazdag költészetéből.¹ E könnyebb versformákkal mintegy nemesíteni, fordulatosabbá tenni óhajtotta a régibb nehézkes magyar verselést. De ha a hosszas külföldön időzés nem vesztegette volna meg a tehetséges költőnek — Erdélyi János szerint csak verselőnek — magyaros izlését és józan ítéletét: elragadtatással tudta volna fogadni az őt megelőző kor költői reformját, melynek elismert nagy mester, egy igazi magyar költő, Balassa Bálint állott élén. S a felmutatott helyes irányt hiven folytatva, bizonyosan magyarosabb irányban fejlett volna ki a XVII. században költészetünk s a ritka szép ősi magyar dallamokat megbeesülve, egy-két csinosabb franczia nótán kívül a többi Goudimel-féle ékes zöngedezést ott hagytuk volna, a hol Molnár maga találta őket: Németországban koldusnótának.²

Ma irigyelhetjük katolikus honfitársainkat, kik igazán magyar hangzású templomi énekeikből az utókorra sokkal többet őriztek meg. Mi Szenczi Molnár Albertnek s az utána szintén német műveltségen nevelt Aranyos-Rákosi Székely Sándorunknak köszönhetjük, hogy a régiből többszörösen megújított énekeskönyvünk németes-francziás dallamaival finomabb izlésű angol vendégeinket egyáltalán nem ragadja el, kik pedig a kurucz dallamok magyaros szépségeit eléggé tudják méltányolni.

¹ V. ö. Dézsi Lajos észrevételével. Bogáthi F. M. élete és költői működése. Bpest, 1895. 27. l.

² Egy XVII. százbeli magyar utazó csodálkozva említi, hogy Németországban még a koldusok is Lobwasser zsoltáiraival keresik kenyerüket.

Szenczi Molnár Albert külföldön tölté élete nagy részét s csak halálához közel eső éveiben nyilhatott alkalma megismerni a tőle távol felvirágozott unitárius énekköltészetet. Mily ismeretséget köthetett kolozsvári száműzetésében Thordai Jánossal, Bogáthi legjelesb tanítványával, nem tudjuk megmondani. Annyi tény, hogy már a XVII. sz. harminczas éveiben mindhárman együtt ott pihentek a kolozsvári temető árnyas fái alatt, hol lelkök már csak az égi karok zenéjében gyönyörködhetett. Említésre méltó, hogy öreg mesterök is, a jeles zsoltárfordító Heltai, szintén itt Kolozsvárt az ő közelükben talált magának örök nyugodalmat.

Erdélyben ép' oly úttörő volt Bogáthink munkássága a régi magyar költészet kifejlesztésében, mint a felvidéken Balassi emlékezetes kísérlete. Végtelen kár, hogy a későbbi kor felkapott énekese, Szenczi Molnár, nem nyerhetett már ifjú korában értesülést az Erdélyben immár szépen virágozó költői iskoláról. Nagyobb hatást gyakorolt volna ez reá, mint Balassinak egy-néhány feldicséért istenes éneke s akkor a protestáns egyházak egy irányban haladó költészete nemcsak a székely hegyek rejtett völgyei közt fejlesztette volna ki az Istenben bizó áhítat legszebb virágait.

A kurucz költemények remekebbjeihez hasonlíthatjuk a szombatosoknak Bogáthi költői iskolájára valló s minden ízében magyaros busongó panaszdalait. Pécsi Simon első tanítója Bogáthi Fazakas Miklós volt. Ő volt vezérlő csillaga is Pécsi hiveinek szomorú bujdosásuk sötét éjjelén. A mit Bogáthi a magyar egyházi költészet újjáteremtésére kezdett, azt egyfelől a szombatosok fejlesztették ki népies irányban; másfelől két földije: barátja Thoroczkai Máté és utóda Thordai János az ujonnan szerkesztett unitárius énekeskönyvbe is bevitték, hogy a miveltebbek is okuljanak azokon. Valóban dicsőségnek tart-hatjuk már Szenczi korában, idegen befolyás nélkül, páratlan szépséggel felvirágozott egyházi költészetünket, melyet jobban megismerve, magunk is mind jobban megbecsülnénk s talán nem messze az idő, midőn mivelődés-történetünkben a nemzeti hagyományt hiven megőrző s elragadóan szép kurucz költészettel együtt egy sorban fogják ezt is magasztalón emlegetni.

Itt alább Bogáthi néhány újszerűnek tetsző zsoltárát közöljük, melyek társaikkal együtt meggyőzőn bizonyítják, hogy

költőjük eljárása helyes volt: a régibb szebb magyar költői formákat igen könnyen fel lehetett volna újítani a könnyű és fordultatos magyar verselés kifejesztése czéljából. Nem volt szükség e czél elérésére kölesönkérni a németektől a nekik nem igen kellő s nekünk még jóval idegenebb franczia formákat. Megéltünk volna a németes rímelés és francziás strófák nélkül is.

Mindjárt az első bemutatott zsoltáron a régi magyar ritmusnak oly hamisítatlan csengése tűnik fel, mely a kurucz költemények olvasásánál gyönyörködtet bennünket. A többi utána következők is, mint a régi magyar költészet igaz termékei, nem egy tekintetben figyelemre méltók.

CXLVI. Megépíthet.¹

Nota. Immár kérjük Péter apostolt.²

Most ó lelkem, dicsírd az Istent!
 Az míg élek, mind dicsírem
 Én teremtőmet,
 Az én szentemet.
 Dicsírem, valamíg lehek,³
 Én istenemet,
 Az én szentemet.

Ember fiiban oh ne bizzatok!
 Urakhoz, fejedelmekhez
 Ne tartozzatok,
 Mert igen gyarlók;
 Mert a pokol szerencsében
 Haszontalanok,
 Magoknak sem jók.

Gyorsan lelkek nékik kiméggyen,
 Mihelt testek koporsóba,
 A földbe méggyen,
 Semmié lészen:
 Az mivel most ijeszt, kitől
 Féltetek igen,
 Semmivé lészen.

¹ Czím a versfőkben.

² A nótaként jelzett ének sem az unitárius énekeskönyvben, sem Szegedi Gergelynél nincs meg.

³ *Lehelek* összevonása.

Ez az bódog, ki bizodalját
 Jákob urától tartja,
 Erős ótalmát,
 Megmaradását.
 Ótalmának vallja, tartja
 Istenét, Úrát,
 Annak hatalmát.

Pálcaja, birtoka mindenén,
 Annak egyedül vagyon
 Az földön, ményen
 És az tengeren,
 Fogadását ki megállja
 Örökké hiven:
 Szava megleszen.

Isten menti a nyomorúttat,
 Az hatalmasok kezéből
 Bosszú láttakat,
 Előd foglyokat.
 Ő nem hagyja éhel halni
 Az koplalókat,
 Az elfogytakat.

Tiszta szemet ad a vakoknak;
 Elég épséget ad az Úr
 Az iszamóknak,
 Az tántorgóknak.
 Felemeli kegyelmesen,
 Kik leomlanak,
 Az földre hullnak.

Hű szent jámbort ez az Úr szeret.
 Jövevént ótalmaz, őriz
 Árva özvegyet,
 Árva gyermeket;
 De igen gyűlöl ez az Úr
 Rút istentelent:
 Azfélét elveszt.

Ez nagy felség ő magát bírja.
 Ily uraságát örökké
 Soha nem hagyja,
 Meg sem másolja.

Az te urad, Jerusalemben,
Magát így tartja,
Tisztit így bírja.

*

Tisztit Istennek Dávid így mondá,
Hogy mind Sault, mind az pogánt
Rontá, fogyatá;
Sídót megtartá.
Száz negyvenhatod énekben
Tudnunk ezt adá:
Istent így áldá.

PS: IV. Árulók elvesztek.

Nota. Megszabadultam már etc.¹

Az pártosok ellen
Dávid így imádkozék,
Kik fiát, Absolont,
Feldobolák,² rá költék,
Az koronás királt
Székiből kiverék:
Útban így imádkozék.

*

Rám másszor is néztél,
Szóm, Uram, meghallgattad;
Mert, hogy igaz voltam,
Te tudtad és jól láttad.
Ha megszorultam is,
Utamat nyitottad:
Lelkem tágasítottad.

Uraknak s fiamnak
Látod, Uram, szándékát.
Ne had' elő menni
Az árulók tanácsát;
Mert ezek mind rontják
Az te tanácsodat,
Választott Krisztusodat.

Lehetnék csak szembe,
Urak, szólnék veletek,
Kik az én fiamnak
Ellenem hízelkedtek:
Vakok és bolondok!
Mire³ nem értitek,
Mely személyre most törték?

¹ Megvan ez ének Szegedi Gergely ref. énekeskönyvében 188. l. Az unitárius halotti énekeskönyvbe is felvették. A XVIII. százban Bogáthi zsol-tárát a Balassa dallamára énekelték. („Bocsásd meg, Úr Isten“...) Ezt pedig Ladoni Sára énekére. („Láss hozzá, Úr Isten“...)

² Mintegy: dobszóval ráindították. — ³ Miért.

Oly királyra törni
 Bolondság és támadni,
 Kit Isten választott,
 Kit meg szokott hallgatni.
 Kit hiven ótalmaz,
 Mint két szeme fényét,
 Kiért csudát fog tenni.

Kérlek, hazugságban
 Azért tū ne bizzatok.
 Heában fáradtok,
 Hogy engem megrontsatok.
 Egy igazat mondok,
 Kit tū fogadjatok:
 Nékem békét hagyjatok.

Ezt, a kit Űr választ,
 Népe között feltisztel,
 Minden szerencsében
 Őrzi kegyelmességgel.
 Azért mind ezkedig ¹
 Volt az én fejemmel,
 Most is őriz hűséggel.

Lássatok fel azért ²
 Pártosok, úgy szóljatok,
 Hogy az kezdett dolgot
 Végezetlen hagyjátok.
 Szívetek szándékát
 Immár megszánjátok,
 Magatok úgy hányjátok.

Vélem, ennyi bűnért
 Talán megáldozhattok;
 Istennek előtte
 Gratiát is találtok.
 Kinek az áldozat
 Nem kell, azt tudjátok,
 Ha jámborok nem vagytok.

Ember legyen jámbor,
 Ki Istennek áldozik;
 Áldozatja kedves,
 Kedves, ha imádkozik.
 Különben Istentől
 Semmi nem adatik,
 Senki nem hallgattatik.

Soktok azt vélte most,
 Hogy fiam úrrá teszi:
 Parasztot nemessé,
 Nemest polcra emeli.
 Ezért költetek fel,
 Valljon' s ki nem érti?
 De kitek nem szégyenli?

Tsak azt kívántam én,
 Hogy Isten vélem legyen:
 Mutassa meg nyilván,
 Hogy engem ő szeressen.
 Elég bódog vagyok,
 Csak Isten kedveljen, —
 Kit minden ember értsen.

¹ Ekkedig. Ma : eddig.

² Későbbi másolatban: Lássatok megh azért.

Égből és királytól
 Bátor ám más azt kérje,
 Hogy kassát, pincéjét,
 Csűrít, kertit tölthesse :
 Ez világ napjait¹
 Fényesen költhesse,²
 Kedve szerént élhesse.

Kérlek, nékem ad' azt,³
 Uram, bátran alhassam ;
 Mikor én lefekszem,
 Bú- gond nélkül nyughassam.
 Most is csak te biztatsz :
 Futtomban nyughassam,
 Ily ügyemben⁴ alhassam.⁵

XCVII. Az balvaniozo.

Not. *Az kereziensegben.*⁶

Az Úr immár király,
 Kit minden nemzet ural.
 Népe közt méltósággal,
 Pogánokon bír hatalmával,
 Kiket most igen vere,
 Mint erős, vas pálcájával.

Zengjen az föld ezen,
 Istenünknek örüljön.
 Tengerekre hír legyen,
 Minden sziget ezen örüljön :
 Ez amaz erős Isten,
 Ki felhőn jár az egeken !

Bizony igaz Isten :
 Jár az sötét fellegben.
 Mint királyi köntösben,
 Ott ül ő királyi székiben, —
 Igazság, egyenesség
 Jár velle és tart ez széken.

Az tűz ő strásája,
 Eleit menykő járja.
 Ellentartóit rontja,
 Bálványozó pogánt lobbantja.
 Körüle sok villámja,
 Kivel az földet lógtja.⁷

¹ Későbbi másolatban : Ez világi napit.

² U. o. tölthesse.

³ U. o. azt add.

⁴ U. o. ügyömben.

⁵ Az utolsó két versszak inkább a szegényen bujdosó Bogáthira, mint az előzőtt gazdag zsidó királyra illik.

⁶ Szegedinél 174. l. Unitárius énekeskönyvben 129. l. Eredeti nóta : „Ave Gerareia.“

⁷ Ma inkább : ingatja.

Látván, megolvadnak	Világ őtet vallja,
Az hegyek, ellágyulnak ;	Az ég igaznak mondja.
Mint viasz, ugyan ¹ folynak :	Az sok angyal kiáltja,
Az Úr jövetelin változnak.	Dicsőségét im' minden látja.
Az föld és az kősziklák	Már az pogán áltolja,
Urok előtt megmozognak.	Hogy bálványt tisztelte, bánja.

Az pogán piruljon,
Képmádó pirongjon,
Semmivel ki kérkedett,
Hogy tisztelte, nagy szégyent valljon.
Az bálvány leomoljon,
Minden térd Úrnak hajoljon.

Nemes Sion hallja,	Jelented, ki volnál,
Isten dolgán vígada.	Uram, az pogánokon,
Ez hír tovább is juta,	Hogy felséges Úr te vagy
Ország városa mind vígada :	És másod nincs egész világon ;
Hogy az bálványt lehánta,	Hogy te minden pogánon
Pogánt az Úr megrontotta	Bírsz és az ő bálványokon.

Ó! tü istenesek,
Az bűnt mind gyűlöljétek.
Ha Istent szeretítek,
Lelketeket úgy őriztétek ;
Mert Isten csak jót szeret,
Pokoltul jámborokat ment.

Szentnek gyút ő gyortyát,	Ó! tü szent jámborok,
Igaznak tart világot.	Ezen nagy vígaságtok,
Az tisztáknak örömet,	Hogy Isten őtalmotok.
Víg életet ad, bódogságot.	Örüljétek, mert Úr váratok,
Az tökéleteseknek	Kitől felelségtetekkel
Mindenkor ő jókat adott.	Soha tü el ne álljatok.

*

Az pogánt megveré,
Égből az Úr rettenté ;
De szent hadat segéllé,
Ő magát nagy úrnak jelenté.
Kilenczven heted énekben
Néppel király ezt éneklé.

PS. C.

Not. *Christus feltámadá.*¹

Az Úrnak országul
Hálát adjatok!
Énekkal, örömszengéssel
Neki szolgáljatok!

Jertek sátorához
Szívvel, lélekkel!
Színe eleibe járjunk
Kellemes zengéssel.

Áldjátok, mondjátok:
»Az Úr az Isten!
Mert mi magunktól nem löttünk,
Ő teremte régen.»

„Bölcsen ő teremte,
Gondunk viseli.
Mert népe vagyunk ez földön,
Mezein jöhai.“²

Oltárihoz vígan
No menjetek fel!
Szent háza kapúin szentek
Kelletek énekkal.

Ládájánál Istent
No dicsírójétek!
Jó tétéről pitvarában
Megemlegessétek.

Mert végzetetlen jó
Az Úr s kegyelmes.
Igiretít nem felejtí,
Oly igen figyelmes.

Innepre Sidókat
Király így inté,
Soltár századik részében
Ily hütít jelenté.

¹ Szegedinél 106. l. Unitárius énekeskönyvben 193. l. Eredeti nótája :
Christus jam surrexit.

² Juhai.

Közli: KANYARÓ FERENCZ.

G y ö n g y m o n d a t o k.

(Újkori írótól.)

H á z a s s á g.

A házassági szövetség minden elkötelezések között a legszabadabb és legszentebb. Minden azt korlátozó törvény igazságtalan, minden azt elferdíteni vagy elrontani bátorzkodó apa zsarnok. Nincs alárendelve a természet e szív kapasa sem fölségi, sem szülői hatalomnak s tekintélynek; egyedül a közös mennyei atya parancsolhat egyesülést a sziveknek, s azok kölesönös szeretetét fel is tartóztathatja. *Rousseau.*

Az ember nem nőtlenségre hivatott, — s nagyon bajos, hogy az ily természetellenes állapot nyílt, vagy titkos rendetlenséget ne idézzon elő. *Rousseau.*

A nősilendők szeretőikhez gyöngédek és nejeikhez durvák, — hütlés előtt maescák, azután tigrisek. *Hugó Victor.*

A ki leányát gyűlölt egyénnel férjesíti, annak minden abból felmerülhető hibáiért felelős az egeknél. *Molière.*

Minden gunyimesék ellenére is virágnak a házasság a világban, ezen gunyolt igába végre csaknem mindenki belebuvik, — hálójával maguk a gunyolók is megfogatva, gyakran alkalmas férjakké lettek. *Boileau.*

Az arany nehézsége megfojtja a szeretetet, mint a napsugarak nyomása a virágot. *Kármán József.*

Mert egy ember, még csak egy fél

És egészen csak akkor él ---

Akárki mit beszél —

Midőn két szív egybekél. *Kisfaludy Sándor.*

Olyanok a gazdag nősök,

Mint a gyújtó üvegek :

Szemsugárt, szívlángot fognak,

Ámbár maguk hidegek. *Kisfaludy Sándor.*